

*Лут К. А.,
кандидат філологічних наук,
доцент, доцент кафедри теорії та практики перекладу
Запорізького національного технічного університету*

*Рябова К. К.,
студентка гуманітарного факультету
Запорізького національного технічного університету*

РЕПРЕЗЕНТАЦІЯ АРГУМЕНТАТИВНОСТІ В АНГЛОМОВНИХ НАУКОВИХ ТЕКСТАХ

Анотація. У статті вивчаються способи реалізації категорії аргументативності у сучасній англійській мові на прикладі науково-дидактичних текстів, в яких проблема розуміння смислу постає найбільш гостро. Визначаються основні типи аргументації та розглядаються засоби їх репрезентації у досліджуваному типі текстів. Предметом вивчення стали аргументативні висновки, що функціонують в науковому дискурсі й впливають на читача згідно з волею автора певного наукового твору. У цій статті досліджується поняття аргументації та основні види аргументів, розглядаються прийоми дедуктивної аргументації, функціонально-стилістичні особливості наукового дискурсу, виявляються прийоми індуктивної аргументації в науково-дидактичних англійських текстах.

Ключові слова: аргументативність, аналогія, ентимема, порівняння, науковий дискурс, логічна та психологічна аргументація.

Постановка проблеми. Сучасна лінгвістична наука, намагаючись встановити внутрішню природу лінгвістичних явищ й всебічно їх описати, прагне інтегрувати напрацювання інших суміжних наук. У світлі цього актуальними стають дослідження, що проводяться в рамках аналізу дискурсу. Переконавання, що є іманентною ознакою комунікації у науковій сфері, є також складником аргументативного дискурсу. Способи аргументації вивчаються різними науками: психологією, риторикою, логікою, лінгвістикою тощо, що зумовлено комплексною природою самого явища переконання. Як результат, виокремлювані особливості аргументації становлять собою розрізнені дослідження та потребують цілісної інтерпретації.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Упродовж тривалого часу питанням аргументації присвячувалась значна кількість робіт. Так, філософську природу аргументації досліджував Г.А. Брутян [3], головні лінгвістичні аспекти аргументації розкриті у наукових працях А.Д. Белової [1], комунікативна природа аргументації вивчається Ф. ван Еемереном і Р. Гроотендорстом [5], О.А. Івіним [6] та іншими. Деякі вчені розглядають окремі виражальні засоби, спрямовані на посилення аргументативності певного типу дискурсу (А.Ю. Кланцакова [8], А.Ю. Білецька [2] та інші). Як бачимо, всебічне дослідження аргументативності наукового дискурсу залишається лакунарним питанням у сучасній лінгвістиці.

Мета і завдання дослідження. Метою нашого дослідження стало виявлення особливостей реалізації категорії аргументативності в англійських наукових текстах. **Предметом** вивчення стали наукові академічні й дидактичні тексти. **Об'єкт** дослідження – засоби реалізації логічної аргументації та спо-

соби прояву психологічної аргументації на прикладі наукового дискурсу.

Виклад основного матеріалу. Науковий дискурс – це сукупність наукових текстів, що розглядаються як результат соціальної дії, в якій задіяні як мовець, так і реципієнт, з урахуванням мовленнєвих, комунікативних, прагматичних, когнітивних і психологічних чинників. На думку В.І. Карасика [7], учасники наукового спілкування в межах інституту науки – реляційна пара «агент – клієнт», яка традиційно використовується для окреслення ролі комунікантів у різних видах інституційного дискурсу, у зазначеному типі дискурсу є дещо модифікованою. Науковець, як «агент» наукового дискурсу, виконує різні комунікативні завдання, через це його ролі можуть варіюватися від вигляду вченого-дослідника, вченого-експерта до вченого-педагога. З іншого боку, «клієнтом», тобто адресатом, може бути науковець-колега, вчений-початківець, нефахівець і просто людина, що цікавиться питаннями науки.

Важливою характеристикою наукового спілкування є рівність усіх учасників, оскільки процес пізнання є нескінченним, обсяг знань – невизначеним і необмеженим, кожна теорія і кожна думка мають право на існування, і ніхто з дослідників не може претендувати на безсумнівну істину.

Отже, науковий дискурс має такі основні характеристики: 1) проблематика стосується питань довкілля, пізнання світу, законів природи, взаємодії природи та людини; 2) зазначений тип дискурсу слугує для повідомлення про результати досліджень, доведення теорій, роз'яснення явищ; 3) статус учасників наукового спілкування є однаковим.

Важливу роль у доведенні отриманих результатів відіграє правильна аргументація. Основними типами наукового дискурсу, яким найбільш властива категорія аргументативності, є науково-академічний та науково-дидактичний, оскільки довідковий тип дискурсу сприймається реципієнтами як істинний та не потребує додаткових засобів для переконання, а науково-популярний має на меті викликати зацікавленість наукою і більше апелює до емоційної сфери.

Науково-академічний дискурс пов'язаний з науково-теоретичною діяльністю вчених, він обслуговує комунікативну діяльність наукової спільноти. Конференції, семінари, симпозиуми, наукові роботи, захисти дисертацій тощо є основними сферами існування академічного економічного дискурсу. Основною функцією цього виду дискурсу є обмін науковою інформацією, створення нових теорій, формулювання наукових понять, розв'язання проблемних наукових питань тощо [11, с. 45].

Науково-дидактичний тип є тісно пов'язаним із навчальним процесом. Учасниками є науковці, викладачі, з одного боку, і студенти або інші зацікавлені особи – з іншого, спілкування яких відбувається у специфічних обставинах: воно проходить у межах університетських, шкільних або інших занять. Основна мета цього виду дискурсу з боку викладача – передати знання, зацікавити предметом, спонукати до творчого переосмислення фактів і понять та формування власної думки. Для студента / учня мета полягає в отриманні нового знання про предмет [11, с. 46].

Обидва типи дискурсу характеризуються наявністю засобів, спрямованих на реалізацію категорії аргументативності, оскільки саме у текстах таких типів існує необхідність переконання реципієнтів у прийнятності тези.

Поняття «аргументація» тлумачиться науковцями по-різному. Найбільш вдалим, на нашу думку, є визначення поняття аргументації представниками голландської школи Ф. ван Еемерена та Р. Гроотендорста, в основі якого полягає соціальна діяльність, спрямована на інших людей. Вчені розуміють аргументацію як «вербальну, соціальну та розумову діяльність, направлену на переконання раціонального судді в (не)припустимості даної вираженої думки за допомогою висунення певних поєднань пропозицій (аргументів), які розраховані на доказ (спростування) вираженої думки» [5, с. 14]. Вираз «раціональний суддя» означає розумного носія мови, в якому мовець бачить людину, яка оцінює те, що він говорить. Мовець виходить з того, що раціональний суддя намагатиметься найбільш правильно оцінити, чи є прийнятною або непринятною ця аргументація, тобто буде судити про аргументацію по тому вкладу, який вона вносить у рішення суперечки [5].

Отже, аргументація – це текстовий результат комбінації різних складників, який залежить від наміру переконання. Цей текст, повністю або частково, може бути представлений у діалогічній формі (інтерлокутивна аргументація), монологічній письмовій або усній (монолокутивна аргументація [9, с. 157].

Ключовим аспектом аргументації є обґрунтування або підведення обґрунтувань до доводу, або міркування в результаті критичного осмислення суті предмета, що обговорюється. Під час визначення структури аргументації вважається доцільним розмежувати поняття доказу й аргументації, виділити при цьому значущість доказу, набутого з часом, та діалогічність, а отже, й ситуативність аргументації. Також необхідно відзначити, що доказ має тричленну структуру, що містить тезу (або положення, яке потребує обґрунтування своєї істинності), аргументи (або докази, які утворюють основу доведення тези) та демонстрацію (послідовну логіку судження, яка веде від аргументів до тези).

Лінгвістична категорія аргументативності представлена в наукових текстах як засобами логічної аргументації (теоретичної або емпіричної), так і засобами психологічної аргументації [3]. Логічна аргументація зорієнтована на розум, а не на почуття та емоції людей, на відміну від моральних, психологічних або інших засобів переконання, й тому має особливий вплив.

Одним із основних засобів теоретичної аргументації є дедуктивна аргументація. Дедуктивне міркування – це такий вид аргументативного висновку, в якому певне твердження виникає логічно з інших тверджень [19, с. 346]. За дедуктивної аргументації виводиться теза, що ґрунтується з інших, раніше прийнятих тверджень [19]. Тобто, якщо запропоновану тезу можна вивести дедуктивним шляхом з вже встановлених тверджень, це значить, що вона також прийнятна, як і самі твердження.

Загальні твердження, закони, принципи та інше не можуть засновуватися лише на емпіричності, посиленням лише на

досвід. Вони вимагають також теоретичного обґрунтування, яке спирається на міркування та посиляється на інші прийняті твердження. Без цього немає ні абстрактного, теоретичного знання, ні добре обґрунтованих переконань [4].

Теорії, концепції та інші узагальнення емпіричного матеріалу, тобто емпірична аргументація, завжди потребують підтвердження від теоретичної аргументації. Саме теоретичні міркування є зазвичай вирішальними під час вибору однієї з концепцій, що конкретизуються. Цей тип аргументації представлений дедуктивними висновками.

За дедуктивної аргументації виводиться теза, що ґрунтується з інших, раніше прийнятих тверджень. Тобто, якщо запропоновану тезу можна вивести дедуктивним шляхом з вже встановлених тверджень, це значить, що вона також прийнятна, як і самі твердження.

Також варто відзначити, що дедукція необхідна для систематизації теорії, простежування логічних зв'язків в твердженнях, побудови пояснень, що спираються на загальні принципи, запропоновані теорією.

Хоча дедукція й допомагає виводити окремі твердження з загальних, наприклад, аксіом, наукових законів тощо, але вона нічого не говорить про те, як доходять до цих загальних істин. Міркування, в яких на підставі досліджень окремих випадків доходять висновків про невивчені випадки або весь їхній клас загалом, називають індуктивними. Термін «індукція» в перекладі з латинської мови значить «наведення» та добре відображає характер таких міркувань, які приводять нас до істини. На відміну від дедуктивних висновків, в індуктивних посилення та завершення законом логіки ніяк не зв'язані між собою, й логічний висновок не витікає з посилення. Вірогідність посилення не забезпечує вірогідності висновку. Він витікає з деякою імовірністю. Тому завершення індукції має не достовірний, а тільки правдоподібний або ймовірнісний характер [13].

Логічна аргументація зорієнтована на розум, а не на почуття та емоції людей, на відміну від моральних, психологічних або інших засобів переконання, й тому має особливий вплив.

Кінцевою метою аргументації є досягнення згоди аудиторії, читачів не тільки з висунутими загальними тезами та рішеннями, а й з тими аргументами чи висновками, які їх обґрунтовують та підтверджують. Реципієнт має не тільки погодитись із запропонованими поглядами, а й зрозуміти їх та обґрунтувати.

Логічні докази – застосування думок, прикладів, статичних даних, компетентних поглядів, метою яких є викликати переконання та відповідну дію. Індуктивні висновки завжди були основними засобами набуття нових знань за допомогою спостережень та досвіду.

В ученні про аргументацію виділяють такий її тип, як контекстуальна аргументація. Контекстуальні засоби аргументативності охоплюють аргументи до традиції та авторитету, інтуїції та віри, до здорового глузду та смаку тощо. Іноді контекстуальну аргументацію характеризують як «нерациональну» [16].

Аргументативні конструкції можуть розрізнятися за складністю. Деякі з них містять інші аргументативні конструкції, при цьому тези останніх можуть виступати посиленнями перших. Елементарні аргументативні конструкції не містять інших аргументативних конструкцій. Одні аргументативні конструкції мають значну кількість посилення, інші – тільки одну. Ми вважаємо, що структура аргументації подібна до структури силогізму: 1) велике посилення; 2) менше посилення; 3) висновок.

Логічну аргументацію варто розглядати з точки зору силогізмів та ентимем (силогізмів з опущеним компонентом). Пра-

вильний силіогізм складається з більшого (М) і меншого (м) посилання та висновку (С) [10]. Опущення певного компонента силіогізму має на меті активізувати увагу реципієнта, примушуючи його замислитись над вилученим елементом доказу. Це сприяє створенню ілюзії самостійного висновку, що має більшу персуазивну силу і, як результат, має більш суттєвий перлокутивний ефект.

Розглянемо це на прикладах:

Since initial adverbial clauses are used for discourse-organizing functions, they cannot occur with main clause phenomena such as tag questions or rhetorical questions that are immediately tied to the illocutionary force [14].

Перед нами ентимема з опущеним висновком, який читач має відновити, спираючись на попередні знання.

– *tag questions or rhetorical questions have the illocutionary force (M)*

– *main clauses can occur with tag questions or rhetorical questions(m)*

– ***main clauses can have the illocutionary force (C)***

Автор статті, який розуміє предмет свого повідомлення, повинен припускати, що слухач має певні граматичні знання про головні та підрядні речення (*adverbial clauses are not main clauses*), щоб передача інформації була успішною. Адресат має володіти певним комплексом лінгвістичних знань для того, щоб адекватно сприйняти сказане автором.

As variability is not an absolute, but only has meaning relative to a particular scale of observation, the interaction of dispersal, dormancy, and similar traits can best be thought of in terms of co-evolutionary processes between an organism and its environment [16].

– *Some traits can best be thought of relative to a particular scale of observation (M)*

– ***coevolutionary processes between an organism and its environment relate to a particular scale of observation (m)***

– *the interaction of dispersal, dormancy, and similar traits can best be thought of in terms of coevolutionary processes between an organism and its environment (C)*.

У наведеному прикладі опущене менше посилання, яке адресат відновлює із контексту. Такий спосіб подання інформації сприяє її активному засвоєнню, примушуючи реципієнта замислитись над сказаним і встановити причинно-наслідкові зв'язки.

Роздивимось приклади з опущеним більшим посиланням та напрямом міркувань (С) – (m): *Unlike CFSR, which also uses the GSI, GEOS-5 uses an incremental analysis update (IAU) procedure (Bloom et al. 1996) in which the analysis correction is applied to the forecast model gradually, through an additional tendency term in the model equations during the corrector segment. This has ameliorated the spin-down problem with precipitation during the very early stages of the forecast, because of temporally smoother transport* [18].

– *Unlike CFSR, which also uses the GSI, GEOS-5 uses an incremental analysis update (IAU) procedure (m)*

– *This has ameliorated the spin-down problem with precipitation during the very early stages of the forecast, because of temporally smoother transport. (C)*

– ***Collaboration of different systems will help to obtain more accurate data, thereby improving the lives of many people. (M)***

У наведеному прикладі імпліцитне більше посилання (М), яке було відновлене в ході аналізу, є надлишковим. Автор відкидає не потрібне, загальнозрозуміле з висновку, узагальнюючи результат.

Активності уваги реципієнта і його залученню до активного сприйняття інформації сприяє не тільки ентимема. Значну роль в аргументативному повідомленні відіграє порівняння. Такий спосіб, за умови правильно підібраних прикладів, є дуже ефективним способом переконання, оскільки розумовий процес порівняння є суттєвим фактором пізнання, що примушує адресантів активно «добувати висновки» із повідомлюваної інформації, встановлюючи подібності й розбіжності між порівнюваними об'єктами чи явищами. *MERRA, like other current reanalyses, makes extensive use of satellite radiance information, including data from hyperspectral instruments such as the Atmospheric Infrared Sounder (AIRS) on Aqua* [18].

Міркування, що засновані на дослідженні подібності або аналогії між явищами, відіграють вагомую роль в науковому пізнанні, оскільки аналогія, пов'язана з переносом знання з одних досліджених явищ на інші, не вивчена.

Instead, I utilized online academic databases to build a bibliography of articles written by geographers on tourism. The point was that such a bibliography could be treated as a data set – capable of being quickly analysed to reveal some of the contours of the conduct of tourism geography over several decades [15].

У цьому прикладі автор проводить аналогію між бібліографією та набором даних.

Одним із найпотужніших способів аргументації є апеляція до авторитету, посилання на думку особи, яка відрекомендувала себе в певній науковій сфері своїми міркуваннями й висновками. У науковому дискурсі частим є використання цитат з класичних джерел того чи іншого відомого вченого як аргументів. Інколи в наукових текстах може фігурувати тільки ім'я видатного вченого, якщо передбачається, що реципієнти ознайомлені з основними положеннями його теорії.

Нерідко в наукових текстах використовують такий прийом риторичної аргументації, як питання. Це не риторичне питання, яке не потребує відповіді, впливу або переконання. Такі питання звичайно ставляться на початку нового абзацу, переходячи до нового етапу пояснення. Цей факт пояснюється тим, що в науковому тексті ми не спостерігаємо вираженої дискусії, хоча автор тексту немов передбачає можливі питання та намагається їх сформулювати і самостійно на них відповісти:

Why didn't they attract this research, and why has psychology been so focused on the negative? Why has psychology adopted the premise without a shred of evidence that negative motivations are authentic and positive emotions are derivative? There are several possible explanations [17].

Часто аргументативність досягається шляхом виділення ключових моментів за допомогою повторення слів: *Every revolution needs a rallying cry. Much like political revolutions, scientific revolutions need rallying cries. The cognitive movement was a scientific revolution and Cognitive Psychology became the rallying cry for the cognitive revolution. Crucially, information processing was not passive, but rather was constructive. We searched for information. We selected information. We manipulated information* [17].

Варто зауважити, що стилістичні засоби також можуть використовуватись у наукових текстах, яким вони надають яскравості та зрозумілості. Здебільшого вони направлені на привертання уваги до значних моментів промови або письмового звернення автора до аудиторії. Підкреслюючи таким чином основні думки, автор впливає на аудиторію за допомогою емоційних засобів. Найуживанішими засобами, що сприяють

психологічній аргументації у наукових текстах, є іронія, використання епітетів, перифразів й емпатичних конструкцій [11].

Як ми бачимо, здебільшого аргументація підпорядковується чітким законам логічного висновку та саме завдяки цьому має впливове значення в науковому тексті, в якому автор намагається передати знання, опрацьоване та обґрунтоване їм самим, найбільш зрозумілим та доступним способом.

Висновки. Слід зазначити, що представлена в роботі класифікація засобів аргументації не є вичерпною і є тільки спробою класифікувати явища мови та мовлення. У результаті дослідження було виявлено, що науковим дидактичним та академічним текстам властива як логічна, так і психологічна аргументація. Логічна досягається шляхом використання логічних доказів, індуктивних та дедуктивних. Найбільш ефективним способом, що залучає реципієнта до активного сприйняття інформації, є ентимема, оскільки примушує робити власні висновки й встановлювати причинно-наслідкові зв'язки. Окрім цього, апеляція до авторитета через пряме або опосередковане цитування сприяє підвищенню аргументативного потенціалу висловлювання. Психологічна аргументація стає можливою завдяки використанню виражальних засобів мови й апеляції до емоцій та почуттів читачів або слухачів.

Література:

- Белова А.Д. Лингвистические аспекты аргументации / Отв. ред. А.И. Чердынченко / А.Д. Белова. Киев: Астрей, 1997. 312 с.
- Белецкая А.Ю. Пословица как прецедентная единица в аргументативном дискурсе. Специальность 10.02.04 германские языки. Автореф. дис... канд. филол. н. Самара, 2002. 19 с.
- Брутян Г.А. Аргументация / Г.А. Брутян. Ереван: Изд-во АН АрмССР, 1984. 105 с.
- Герасимова И.А. Теория и практика аргументации/И.А. Герасимова. М., 2001. 184 с.
- Еемерен Ф.Х. Речевые акты в аргументативных дискуссиях / Ф.Х. Еемерен, Р. Гроотендорст; Пер. с англ. СПб: Васильевский остров, 1994. 204 с.
- Ивин А.А. Аргументация в процессах коммуникации. Pro et contra. Издательство «Проспект», 2017. 508с.
- Карасик В.И. О типах дискурса. Языковая личность: институциональный и персональный дискурс. Волгоград: Перемена, 2000. С. 5–20.
- Кланцакова А.Ю. Метафора в структуре экономического дискурса: опыт комплексного исследования: На материале английского языка: дис. ... канд. филол. наук: 10.02.04. Иркутск, 2003. 181 с.
- Костюшкина Г.М. Современные направления во французской лингвистике (Теория высказывания и анализ дискурса): Учебное пособие / Г.М. Костюшкина. Иркутск, 2003. 270 с.
- Краснова Т.И. Синтаксис убеждающей речи /Т. И. Краснова, Л. М. Майданова // Аргументация в публицистическом тексте. Свердловск: Изд-во Урал, ун-та, 1992. С. 180–193.
- Лут К.А. Засоби виразності в англомовному економічному дискурсі: когнітивний і прагматичний аспекти дис...Канд. філол. н. Запоріжжя, 2014. 249 с.
- Мигунов А.И. Энтимема в аргументативном дискурсе // Логико-философские студии. Вып. 4, 2007, с. 149–165.
- Родос В.Б. О правилах доказательства, аргументации и полемики. Философские проблемы аргументации. Ереван: Изд-во АН АрмССР, 1986. С. 303–313.
- Chomsky N. AspectsoftheTheoryofSyntax. MITpress, 2014. Т. 11.
- Hongbao Ma. Thenatureoftimeandspace//Nature and science, 1(1), 2003. URL: <http://www.sciencepub.org/nature/0101/01-ma.doc>
- Lang L. H. P., Stulz R. M., Walkling R. A. A test of the free cash flow hypothesis: The case of bidder returns / L.H.P. Lang, R.M. Stulz, R.A. Walking // Journal of Financial Economics. 1991. Т. 29. №. 2. С. 315–335.
- U. Neisser, Cognitive psychology Appleton-Century-Crofts, New York 1967 С. 351.
- Rienecker M.M. et al. MERRA: NASA's modern-era retrospective analysis for research and applications. Journal of climate. 2011. Т. 24. №. 14. С. 3624–3648.
- Sinnott-Armstrong W. Understanding Arguments / W. Sinnott-Armstrong, R. Fogelin - Wadsworth Cengage Learning, 2010. 560 p.

Лут К. А., Рябова Е. К. Репрезентация аргументативности в англоязычных научных текстах

Аннотация. В статье исследуются способы реализации категории аргументативности в современном английском языке на примере научно-дидактических текстов, в которых проблема понимания смысла представляется особенно остро. Определяются основные типы аргументации и рассматриваются способы их репрезентации в исследуемом типе текстов. В качестве предмета изучения были взяты аргументативные умозаключения – дедуктивные и индуктивные, функционирующие в научном дискурсе, влияющие на читателя согласно с желанием автора определённого научного произведения. В данной статье исследуется понятие аргументации и ее основные типы, рассматриваются приёмы дедуктивной и индуктивной аргументации в англоязычных научно-дидактических текстах, изучаются функционально-стилистические особенности научного дискурса.

Ключевые слова: аргументативность, аналогия, энтимема, сравнение, научный дискурс, логическая и психологическая аргументация.

Lut K., Riabova C. Representation of argumentation in English scientific texts

Summary. The article examines the ways to implement the category of argumentation in modern English using the example of scientific and didactic texts, in which the problem of understanding meaning is particularly acute. The main types of argumentation are determined and the ways of their representation in the studied type of texts are considered. As a subject of study, argumentative conclusions were taken, both deductive and inductive, functioning in a scientific discourse, influencing the reader in accordance with the intentions of the author of a certain scientific work. This article explores the concept of argumentation and its main types, discusses the techniques of deductive and inductive argumentation in English scientific and didactic texts, and studies the functional and stylistic features of scientific discourse. Argumentation is a text result of a combination of different components, which depends on the intention of persuasion. As a result of the study, it was discovered that logical and psychological arguments are characteristic for scientific didactic and academic texts. Logical argumentation is achieved through the use of logical evidence, inductive and deductive. The most effective way that involves the recipient in actively perceiving information is the enthymeme, as it forces them to make their own conclusions and establish causal relationships. In addition, an appeal to the authority through direct or indirect quoting contributes to raising the argumentative potential of the statement. Psychological argumentation becomes possible through the use of expressive means, stylistic devices, and appeals to the emotions and feelings of readers or listeners.

Key words: argumentation, analogy, comparison, scientific discussion, logical and psychological argumentation.